

УДК 378 (73)

Стойка Олеся Ярославівна

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедра іноземних мов

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м.Ужгород, Україна

ЗМІНИ НАПРЯМКІВ ДІЯЛЬНОСТІ ТА СТРУКТУРИ АМЕРИКАНСЬКОЇ ВИЩОЇ ШКОЛИ

У статті розглядаються зміни напрямків діяльності та структури американських університетів та коледжів. Розглядається зміна в структурі та системі управління вищими навчальними закладами, інтеграція вищої освіти і науки, запровадження елективної системи навчання, створення сучасної системи профорієнтації та профвідбору студентів, вдосконалення системи кредитних годин. Використання американського досвіду професійної освіти допоможе збагатити теорію і практику підготовки вітчизняних фахівців і сприяти входженню вищої школи України в єдиний світовий освітній простір.

Ключові слова: вища освіта, освітній простір, навчальний заклад, досвід, трансформаційні процеси.

Вступ. Інтеграція України в світовий освітній простір передбачає вивчення зарубіжного досвіду і впровадження найбільш цінних здобутків у вітчизняну систему освіти. Особливо це питання є актуальним сьогодні, коли в системі вищої освіти відбуваються трансформаційні процеси. В цьому плані цікавим, на нашу думку, є американський досвід, оскільки в системі вищої освіти США впродовж останніх десятиріч відбуваються суттєві інституційні перетворення, які варті уваги а також певні риси які можуть бути використанні в освітньому просторі України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти функціонування американської вищої школи досліджувалися вітчизняними вченими: О. Зіноватна [1], О. Коваленко [2], Т. Олендр [3], Р. Шаран [4] та інші. Водночас, в американській науковій літературі існує низка різних точок зору про характер і наслідки трансформаційних процесів у вищих навчальних закладах США [5; 6; 7].

Метою статті є розглянути основні зміни напрямків діяльності та структури американських університетів та коледжів, зміни в структурі та системі управління вищими навчальними закладами, інтеграція вищої освіти і науки, а також можливості використання прогресивних ідей у вітчизняному освітньому просторі.

Виклад основного матеріалу. Вища школа США включає широкий діапазон навчальних закладів, які відрізняються якістю і рівнем освіти, поставленими перед ними завданнями тощо. Сформована система вузівського навчання ефективно забезпечує наступність різних рівнів багатоступінчатої вищої освіти США, яку можна здобути в дослідницьких університетах, державних університетах штатів, приватних гуманітарних коледжах, релігійних навчальних закладах, військових академіях та інших спеціалізованих інститутах. Однак, ядром системи американської вищої освіти є університети та коледжі.

Значних трансформаційних змін за досліджуванний період зазнали університети – змінилися співвідношення чисельності студентів у різних типах закладів, форми власності, концепція підготовки фахівців тощо. Так, якщо в 1950-1960-х роках ХХ століття студентам надавалося право вибирати предмети спеціалізації для підготовки до навчання в професійній школі, то у 1980-і роки завдання вищої школи змінилися – студентам необхідно було оволодіти знаннями з гуманітарних, соціально-політичних і природничих дисциплін, хоча вони самі часто відмовлялися розширювати свої навчальні програми за рахунок включення в них додаткових навчальних дисциплін. Введення «всєбічної» освіти спричинило зменшення бажаючих вступати до даних вузів. Особливо це

© Стойка О.Я.

стосувалося навчальних програм з гуманітарних і соціальних наук, які реалізувалися професійними школами. Безумовно це не торкалося таких популярних шкіл як юридичні та медичні школи, школи бізнесу та ін.

Негативні тенденції в цей період спостерігалися у сфері наукової діяльності дослідницьких університетів. Головний недолік останніх, відзначений американськими вченими, – надання переваги академічним дослідженням на протигагу прикладним, надмірна спеціалізація, яка викликає труднощі при вивченні проблем, що потребують застосування міждисциплінарного підходу. До кінця ХХ століття провідні університети практично перестали наймати на роботу докторантів, чий науковий інтерес були присвячені занадто вузькому колу досліджуваних проблем. Значна кількість дослідників знаходить роботу іншого характеру, наприклад, адміністративну, що дуже часто унеможливило повернення до викладацької чи наукової діяльності. Ще однією проблемою є неуважність наукових керівників до виконання робіт їх підопічними і небажання факультетів надавати допомогу у перекваліфікації, якщо це потрібно. Ці тенденції особливо проявляються на прикладах дисертаційних робіт як магістерського, так і докторського рівнів. Всі вони досліджують вузькі тематики, актуальність яких викликає сумніви у самих фахівців вищої школи. У зв'язку з низькою факторів, в тому числі й зростанням безробіття серед дипломованих спеціалістів США (на у 1985 р. серед докторів наук – 1,7%), набула поширення «післядокторська освіта», головним чином у провідних університетах країни. Це потребувало створення нових структурних одиниць всередині цих інститутів.

Починаючи з середини ХХ століття федеральний уряд США проводить політику формування групи провідних університетів, в яких би сконцентрувався основний науковий потенціал країни. Такі університети отримували максимальний федеральний асигнування, мали найбільш кваліфікований науково-педагогічний склад, вводили складні освітні програми, і в результаті, до кінця ХХ століття стали найбільшими науковими центрами країни. 1980-і роки ознаменували собою початок нової ери у здійсненні наукових досліджень (на університети припадало 80% всіх наукових розробок і відкриттів), однак це десятиліття залишалося відносно спокійним і продуктивним: інвестори виражали глибоку зацікавленість у вкладенні грошей, університети не мали недостатку в студентах. Як свідчать дослідження, однією з суттєвих змін даного періоду є зростання приватних інвестицій (близько 2,3 млрд. дол. у рік): у першій половині 1980-х років спостерігається зростання з 83 до 86% у приватних ВНЗ і 24-28% – у державних .

Федеральний уряд здійснював безпрецедентну підтримку науки та дослідницьких центрів США з кінця 40-х років ХХ століття, за умов військово-технічного протистояння СРСР до початку 1970-х років, коли розпочався новий період – згорання держзамовлення на наукові дослідження. Основними причинами стали дефіцит держбюджету та скорочення витрат на військову сферу у зв'язку із завершенням «холодної війни». Тим не менш, список університетів, які отримували регулярну допомогу від урядових джерел практично не змінювався з 1967 р., а 4/5 всіх виділених урядом засобів призначалися для проведення наукових досліджень у цих закладах. До середини 1990-х років цей перелік як і раніше очолювали Університет Дж. Хопкінса, Стенфордський університет, Масачусетський технологічний інститут, Університет Каліфорнії. Уряд США створював умови для розвитку комерціалізації дослідницької роботи у вузах. З цією метою був прийнятий закон, який дозволяв університетам володіти патентами на винаходи, профінансовані державою.

Починаючи з 1980-х років значимість промислово-університетських зв'язків була визнана урядом США. Свідченням цього є чисельні програми Національного Наукового Фонду, в тому числі «Інженерні дослідницькі центри», «Науково-технологічні центри», «Промислово-університетські кооперативні дослідницькі центри». Особливо високу оцінку промисловості отримали інженерні дослідницькі центри і коопераційні зв'язки в сфері наук про життя: за офіційними даними за 1996 р. 90% компанії США, які проводили дослідницькі роботи в даній галузі вказали на тісне співробітництво з різними університетськими підрозділами.

Американські дослідницькі університети виконують три основні функції: забезпечення населення країни можливістю отримання вищої освіти; проведення наукових досліджень; впровадження у виробництво результатів наукових досліджень. Саме у взаємодії цих функцій, як відзначають американські дослідники, полягає сила сучасного університету, що робить його найбільш прийнятним вищим навчальним закладом.

Певних трансформаційних змін за досліджуванний період зазнали коледжі США. На сьогодні розрізняють три типи коледжів: чотирирічні заклади, по закінченню яких присуджується ступінь бакалавра; комплексні вузи, зі строком навчання більше чотирьох років і присвоєнням ступеня бакалавра чи магістра; дворічні коледжі, які надають ступінь ад'юнкта-бакалавра чи молодшого спеціаліста. Діють також коледжі вільних мистецтв. Коледжі перших двох типів організовані за принципом університету, тобто мають два навчальні ступені – академічний коледж і професійні школи. Однак якщо рівень першого ступеня (підготовчий) є однаковим у всіх вузах країни, то рівень другого ступеня відрізняється якістю освіти.

Кінець ХХ-го – початок ХХІ-го століття характеризується як складний, перехідний період для коледжів штатів. Багато з них втратили професійну орієнтацію і базові освітні цілі в сфері підготовки фахівців. У 1970-ті роки ці заклади називали вузами «забутих американців». У період становлення обов'язкової середньої освіти роль даних навчальних закладів була високою, а їх цілі визначалися і чітко підпорядковувалися самим вузам, державній владі і суспільству в цілому. Після Другої світової війни цілі коледжів штатів дещо змінилися. До їх складу почали включатися коледжі мистецтв та бізнесу, інженерні, медичні школи та ін. У 1980-ті роки такі зміни спричинили значне скорочення кількості абітурієнтів

у зв'язку з обмеженістю та недостатнім рівнем якості навчальних програм. Варто відзначити, що така проблема не втратила актуальності й сьогодні. Загалом, дослідники вищої освіти США оцінюють діяльність згаданих коледжів як негативну. Більша частина з них – це невеликі за розміром навчальні заклади, здатні конкурувати лише з окремими професійними школами, перш за все з точки зору якості наданих освітніх послуг. Значна кількість коледжів штатів розміщена в густо населених районах і до недавнього часу не відчували нестачі в абітурієнтах. Однак, у коледжах, які розміщені у віддалених місцях спостерігається інша тенденція. Іншою негативною тенденцією є збільшення вартості навчання, відсутність чітко визначених цілей роботи, зниження вимог до рівня підготовки абітурієнтів, збільшення розмірів фінансової допомоги студентам та ін.

Визначальною проблемою в діяльності коледжів є низька якість навчальних програм. При переході на новий ступінь розвитку (університет), більшість коледжів практично не змінюють ці програми у зв'язку з недостатньою компетенцією викладацького складу. Ще одним проблемним напрямком є нестача капіталовкладень у розвиток нових спеціальностей і факультетів. Це не дозволяє коледжам штатів конкурувати з дослідницькими університетами чи приватними коледжами вільних мистецтв. Не дивно, що коледжі штатів показують вельми низькі результати в розробці дослідницьких докторських програм.

Негативні тенденції за останні десятиліття спостерігалися в діяльності коледжів вільних мистецтв. Перш за все, ці коледжі в найбільшій мірі залежали від оплати за навчання студентів, не отримуючи додаткових коштів ні з боку держави, ні з приватного сектора. У 1980-і роки відбувся значний спад кількості абітурієнтів – до 1990-го року їх чисельність знизилася на 25%. В цей час фахівці передбачали закриття двохсот найбільших коледжів вільних мистецтв у США. Такі прогнози були зумовлені загальною демографічною ситуацією в країні, ставленням суспільства в цілому до ліберальної освіти, спрямованої на збереження традицій американської вищої школи, яка повинна виховувати інтелектуала і джентльмена, а не на ринок робочої сили. Однак передбачення не виправдалися завдяки зростанню економіки і самих вузів, які знайшли шляхи «виживання» і адаптувалися до нових умов.

Можна виокремити низку проблем, які супроводжували коледжі вільних мистецтв: вузи приймали студентів нетрадиційного віку, які не хотіли вчитися на денній формі навчання; у багатьох коледжах відзначалася висока вартість навчання (близько 20 тис. дол. на рік); спостерігався недостатній рівень кваліфікації викладацького складу у зв'язку з низькою заробітною платою та високим навантаженням та ін. Ці проблеми не стосувалися елітних коледжів вільних мистецтв, кількість яких, починаючи з 2000-го року поступово почала збільшуватися. Це багато в чому залежало від відкриття в цих закладах теологічних відділень. Ці коледжі й до сьогодні, незважаючи на високу вартість навчання, користуються популярністю серед забезпечених верств населення і слугують «постачальниками» кадрів для магістратури найбільш престижних університетів країни. Варто відзначити, що, починаючи з 1990-х років, близько тридцяти зазначених коледжів зробили доступною освіту для дітей із малозабезпечених сімей, які мали певні здібності в мистецтві чи спорті. В цих навчальних закладах налагоджена індивідуальна робота зі студентами (консультування з різноманітних питань, підвищення культурного рівня студентів, на-

данія медичних послуг та ін.), увага акцентується на міждисциплінарному підході до навчання, в навчальні програми включена достатня кількість гуманітарних дисциплін (особливо історії та іноземних мов), студентам надається можливість брати участь у дослідницькій роботі. Всі ці переваги дають нам підстави стверджувати, що коледжі вільних мистецтв, в більшій мірі аніж будь-який тип вузу США, демонструють кращі освітні практики.

Найбільш швидкими темпами протягом свого існування розвивалися дворічні коледжі [6]. Це в основному державні коледжі з великою кількістю студентів. Приватних дворічних коледжів значно менше – як правило, це елітні навчальні заклади з невеликою кількістю студентів. Частина студентів дворічних коледжів проходить навчання за перехідними програмами, що дозволяє їм після двох років продовжувати навчання на другому, а іноді на третьому курсі університету чи чотирирічного коледжу. Близько 2/3 випускників цих коледжів, які отримують диплом молодшого спеціаліста, влаштовуються на роботу, а 1/3 – продовжують навчання в університеті. Дворічні коледжі виконують ще одну важливу соціальну функцію в американському суспільстві – приймають на навчання значну кількість випускників загальноосвітніх шкіл, які б могли потрапити до лав безробітних.

Як свідчать результати досліджень, початок 1980-х років став не кращим періодом у розвитку дворічних коледжів – спостерігався спад фінансових можливостей, підвищився скептицизм з боку суспільства щодо доцільності даної освіти та її подальших перспектив, зменшилася кількість абітурієнтів. Однак до початку 1990-го року чисельність вступників дещо зросла – з 50,9% усіх випускників ЗОШ у 1980 р. до 56,6% – у 1989 р. Визначальним фактором

збільшення студентів стало зростання їхньої кількості за рахунок абітурієнтів нетрадиційного віку, а також іммігрантів, які приїжджали в США в основному з країн Латинської Америки і Азії [3]. Багато з них потребували вивчення англійської мови, граматики та читання на рідній мові. Дворічні коледжі забезпечували таку підготовку за спеціально розробленими програмами. Таким чином, 24% від загальної кількості студентів зазначених закладів становили студенти етнічних меншин, яких приваблювала невисока вартість навчання, зручне розташування, широкі доступ до навчальних програм.

За останні десятиліття в дворічних коледжах спостерігається тенденція до збільшення частки студентів-афроамериканців. Так, у 1980 році у цих коледжах навчалося 40% всіх темношкірих випускників шкіл, а в 1990 р. – 43%. Станом на 2011 р. ця цифра становить 44,8% [6].

На сьогодні керівництво коледжів орієнтується на зміни ринку праці і адаптує навчальні програми до цих змін. Вони пристосовують їх до практичних потреб виробництва і певним чином формують навички студентів.

Таким чином, викладений матеріал дозволяє зробити наступні **висновки**, що в освітньому просторі США постала очевидною неминучість конструктивного підходу до вирішення проблем оновлення системи освіти, створення умов для рівноправного, повноцінного існування навчальних закладів різних організаційно-правових форм відповідно до нових вимог ринку, різноманітних навчальних програм, фінансових освітніх можливостей та ін. Грамотне використання досвіду США у сфері освіти повинно створити передумови для прогресу вітчизняної системи освіти, для виходу на новий рівень її якості

Список використаної літератури

1. Зіноватна О. М. Вища освіта у США: навчальний компонент у магістерських програмах різного типу / О. М. Зіноватна // Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки». – 2009. – №163. – С.82-86
2. Коваленко О. Ю. Структура системи освіти США / О. Ю. Коваленко // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітніх школах. Зб. наук. праць. – 2009. – №9. – С.172-177
3. Олендр Т. М. Програми підготовки студентів природничих спеціальностей, що здобувають освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавра у США й Україні: порівняльний аспект / Т. М. Олендр // Вісник Черкаського університету: Серія «Педагогічні науки», Вип. 147. – 2012. – С.32-38
4. Шаран Р. Етапи розвитку дистанційної освіти у США / Р. Шаран // Порівняльна професійна педагогіка. – 2011. – №2. – С.34-42
5. Duderstadt J. J. A University for the 21st Century / J. J. Duderstadt. – Ann Arbor, MI: Univ. of Michigan press, 2000. – 358 p.
6. Renner R. Higher Ed. Inc.: The rise of the For-Profit University / R. Renner // The Journal of Higher Education. – 2003. – 74 (1). – P.108-111
7. Smith V. New Dimensions for General Education / V. Smith // Higher Learning in America, 1980-2000 / Ed. by Levine A. – Baltimore: John Hopkins Univ. Press, 1994. – 244 p.

Стойка Олеся

кандидат педагогических наук, доцент
кафедра иностранных языков
Государственное высшее учебное заведение
«Ужгородский национальный университет», Ужгород, Украина

ИЗМЕНЕНИЯ НАПРАВЛЕНИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ И СТРУКТУРЫ АМЕРИКАНСКОЙ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ

В статье рассматриваются изменения направлений деятельности и структуры американских университетов и колледжей. Рассматривается изменение в структуре и системе управления высшими учебными заведениями, интеграция высшего образования и науки, внедрение элективной системы обучения, создание современной системы профориентации и профотбора студента, совершенствование системы кредитных часов. Использование американского опыта профессионального образования поможет обогатить теорию и практику подготовки отечественных специалистов и способствовать вхождению высшей школы Украины в единое мировое образовательное пространство.

Ключевые слова: высшее образование, образовательное пространство, учебное заведение, опыт, трансформационные процессы, колледж, университет.

Stoyka Olesya

Candidate of Pedagogical Sciences, Ph.D., Assistant Professor

Department of Foreign Languages

State Higher Educational Establishment «Uzhhorod National University»

Uzhhorod, Ukraine

CHANGES OF DIRECTIONS AND STRUCTURE OF AMERICAN HIGHER EDUCATION

The article considers changes in the activities and structure of American universities and colleges. The changes in the structure and management of universities, the integration of higher education and research, the introduction of elective training system, improved credit hours are being concerned. This article considers the directions of the American experience of education which can enrich the theory and practice of training national experts and provide an opportunity for Ukraine to enter into a single global educational environment. Thus, the following conclusion can be made that the system of education of the USA has been updated. The conditions for equal and normal functioning of educational institutions of different legal forms in accordance with the new requirements of the market, various training programs, financial and other educational opportunities are being created. All these features should be implemented in Ukraine to create the conditions for progress of the national system of education to reach a new level of quality.

Key words: higher education, educational space, school, experience, processes of transformation, college, university.